

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

HERTHA

TIDSKRIFT FÖR DEN SVENSKA
KVINNORÖRELSEN

UTGIVEN AV FREDRIKA-BREMER-FÖRBUNDET

❧ REDAKTÖR: ELLEN KLEMAN ❧

STOCKHOLM

Skandinaviens största livförsäkringsbolag.

År 1912.

Nybeviljad livförsäkringssumma öfver 21.6 millioner kronor.
Premieinkomst öfver 7.49 millioner kronor.
Ränte- och hyresinkomst öfver 2.8 millioner kronor.

Livförsäkringssumman vid årets slut öfver 242.8 millioner kronor.
Samtliga tillgångar 70.2 millioner kronor.

I tillgångarna ingå aktieägarnes garantifondsförbindelser
A 800,000 Kr.

Till försäkringsägarna: kontant vinst Kr. 1,013,276; 95
Till aktieägarna: utdelning 30,000:—

Under senast förflutna 20 kalenderår har bolaget utbetalat
till försäkringsägarna:

vinst Kr. 11,106,039
dödsfallsersättning 25,380,636
kapitalförsäkr.-belopp och
lifräntor 9,477,278 **Kr. 45,913,953**

Dugliga kvinnliga agenter antagas. 17

P.A. COLLINS
BOMULLSVÄFNADER

STÖRSTA

URVAL

AF

BÄSTA SVENSKA
FABRIKAT

HOS HVARJE VÄLSORTERAD VÄFNADSHÄNDLARE

22

Fotograferar Ni

så gör Edra inköp,
låt framkalla och
kopiera Edra bilder
hos

A.-B. Hasselblad-Scholander

16 Hamngatan 16

(Mitt för Kungsträdgården)

35

Patent 24018
Varum. 10215.

Banbrytande och i hela världen enastående äro de små **Hälsobrunnar** med namn av **Radeliumelement**, som av Aktiebolaget Radioaktiva Vatten konstruerats, tillverkas och uthyras till allmänheten att användas vid drickskurer med starkt radiumemanationsvatten. De stå nu som under alla skeden av radiumtekniken på höjdpunkten i tekniskt och hygieniskt avseende samt äro, även till sin effektivitet, fullkomligt tillförlitliga. Att så är borge utom vi själva bolagets kemist Docenten vid Kungl. Tekniska Högskolan **John Köhler** och bolagets kontrollant, legitimerade läkaren, doktor **John Rosengren**. Begär prospekt.

Aktiebolaget Radioaktiva Vatten

Brunkebergstorg 11, - - Stockholm.

Rikstelefon 38 13. Allm. 163 90

25

HERTHA

I. ÅRGÅNG

1 MARS 1914

HÄFTE V

Flickskolans ställning i nuvarande stund.

Frågan om flickskolans språkkurser, som genom ett egendomligt utlåtande av Centralstyrelsen för flick- och samskoleföreningen på sista tiden kommit rätt mycket på tal, kan synas vara en detaljfråga av intresse endast för flickskolans lärarekår, men det är icke så; i själva verket har frågan en ganska stor räckvidd. Det gäller nämligen, om flickskolan skall kunna hävda sin plats bland våra andra läroverk som en högre skola. Det är inte bara en inre fråga, utan en försvarsfråga.

Flickskolorna ha hittills lyckats bevara den oskattbara fördelen att själva få ordna sina läroplaner, bestämma kurser och metoder. Men denna frihet har ofta blivit angripen och måst försvaras så att säga med vapen i hand. Byråkratiserande och centraliserande tendenser ha ofta hotat att uppsluka denna skola, vilken ligger som en frihetens ö mitt i vårt eljest regelrätt systematiserade skolväsen.

Vid genomförandet av 1904 års skolreform var denna fara särskilt hotande. Det förefanns då på ledande håll en ganska utpräglad önskan, att flickskolorna i gemen skulle föra sina elever fram till realskoleexamen och låta de två högsta klasserna — 7:de och 8:de — bli en överbyggnad ovanpå realskolan. Om denna önskan gått i uppfyllelse, skulle hela vårt skolväsende kommit betydligt närmare en sådan

där enkel geometrisk linjeskönhet och överskådlighet, som står såsom högsta ideal för mångt ordningsälskande sinne. Flickskolornas målsmän ville emellertid icke veta av något införlivande i det nya systemet utan protesterade med seg envishet däremot både i pressen och på möten.

Nu sedan man hunnit något pröva realskolan är det ännu tydligare, att flickskolan kan lyckönska sig för den fasthet, som då visades. Realskolan lider av det felet, att den på de fattiga sex åren, över vilka den förfogar, vill lära lärjungen så gott som allt mellan himmel och jord. Så skall den avgående eleven t. ex. äga en klar överblick över historiens gång seklerna igenom och till på köpet ha repeterat denna överblick. Därtill kommer, att realskolan lägger en i mångas tanke överdriven vikt på matematiken. Man har karakteriserat den såsom varande mer en elementarskola för blivande ingenjörer än ett läroverk för meddelande av medborgerlig allmänbildning. Men ingenjörsbanan är ju här i Sverige ännu icke öppen för kvinnan och tyckes av allt att döma höra till de banor, som minst locka henne. Dessutom har den bildning flickskolan söker meddela alltid gått i huvudsakligen humanistisk riktning, om man än icke förbisett matematik och naturvetenskap.

För att bevara flickskolans självständighet i förhållande till realskolan blev

det angeläget att söka åt flickskolans avgångsbetyg förvärva ett kompetensvärde, som åtminstone icke var underlägset realskolans. Efter många petitioner och underhandlingar lyckades man äntligen nå detta mål, myndigheterna beviljade den begärda kompetensen, men på det villkor, att skolornas läroplan skulle i huvudsak överensstämma med den som är gällande i Statens normalskola för flickor. Redan förut hade förordnats, att även flickskolorna skulle stå under överinseende av den nybildade Kungl. Överstyrelsen för Rikets allmänna läroverk.

Detta nya subordinationsförhållande såväl som det nämnda villkoret kunde ju medföra en viss fara för friheten; likformigheten kunde intränga på båda vägarna. Flickskolorna ha hitintills utvecklat sig ganska individuellt allt efter ledarnes olika pedagogiska åsikter eller lokala förhållanden. Så lägger man i den ena skolan särskild vikt vid ett ämne, i den andra vid ett annat. Skulle nu Överstyrelsen godtaga denna variation och mångfald? Frågade man sig med en viss oro. Men i detta fall ha förhållandena artat sig ljusare än man vågade hoppas. Subordinationen under Överstyrelsen har knappt medfört någon annan olägenhet än ett betydligt ökat arbete på skolans expedition på grund av de noggranna uppgifter angående skolans verksamhet i det ena eller andra avseendet som numera ofta infordras. För övrigt är det nog allmänna meningen inom flickskolevärlden, att Överstyrelsen vid sina inspektioner visat tillmötesgående och förståelse av skolformens egenart. Glädjande nog har det aldrig varit tal om att påtvinga skolorna någon viss läroplan, vissa läroböcker eller dylikt.

I flickskolorna existerar emellertid sedan gammalt ett missförhållande, som Överstyrelsen ej har kunnat undgå att se med ett visst bekymmer. Det är bristen på all enhetlig norm angående det kunskapsmått, som erfordras för godkänt avgångsbetyg. Här är dock ett område, där trots mångfalden någon överensstämmelse mellan de enskilda skolorna måste kunna åstadkommas. Det är helt enkelt nödvändigt att så väl allmänheten som de verk och institutioner, vilka godtagit avgångsbetyget från 8-klassig flickskola som inträdesvillkor, få åtminstone i allmänna drag veta vad det är för ett kunskapskvantum, som genom betyget garanteras. Många inom flickskolan ha känt denna brist, och frågan härom har varit flera gånger uppe inom flickskolevärlden. De särskilda skolornas individualistiska tendenser ha dock varit för starka för att någon enhet skulle ha kunnat åvägbringas på den fria överenskommelsens väg, vilken ju onekligen hade varit den bästa vägen. Även det friaste arbete måste ju röra sig inom en given ram, det alldeles konturlösa har få eller inga livsmöjligheter. Gott hade därför varit om flickskolorna själva kunnat enas om några gemensamma linjer för sitt arbete, några drag som hade kunnat gälla som artkännetecken för skolformen. Så mycket hade dock åtminstone Stockholmskolorna enat sig om att avgångsbetyg skulle givas endast åt de elever som blivit undervisade i minst två språk. Där emot fattades ingen överenskommelse om den viktiga punkten angående tiden — i år och årligt timantal räknat — som skulle anslås åt språkstudier.

Att Överstyrelsen skulle föreslå några bestämmelser angående språkstudiet i flick-

skolorna kunde därför förutses, och man avvaktade dem icke utan ganska stora bekymmer. Skulle det fastslås, att tyskan skulle bli grundläggande språk också i flickskolan, och skulle flickskolan över huvud taget bli bunden vid vissa språk och en viss ordningsföljd dem emellan?

En sådan bestämmelse skulle ha varit i hög grad ovälkommen. I flickskolan har länge stor variation varit rådande angående de moderna språkens ömsesidiga ställning, och inte bara tyska utan också franska och engelska förekomma som grundläggande. Det är också utan allt tvivel hälsosamt för den svenska bildningen, att det finns skolor, som ge franskan mer utrymme än de allmänna läroverken.

Förslagen till de väntade nya bestämmelserna kommo mycket riktigt i somras. De innehöllo ingenting om vilka språk, som skulle fordras för avgångsbetyg, endast en bestämmelse om studietidens omfång: två språk skulle vara obligatoriska, det ena av dessa skulle förfoga över en 8-årig — eventuellt 7-årig, om språkstudiet börjar först i II kl. —, det andra över en femårig kurs. Studiet av båda språken skulle fortsätta upp i 8:de klassen. Dessa fordringar voro ju allt annat än orimliga och stodo i nära anslutning till Stockholmsskolornas egen överenskommelse angående avgångsbetyg. Visserligen skulle dessa bestämmelser göra slut på en och annan sedvänja, som under påtryckning av föräldrarna inrotat sig i flickskolorna. Eftersom tre språk äro upptagna på läroplanen och det tredje ofta är engelskan, som anses för lättast, händer icke sällan att en elev, som är till språkstudier mer eller mindre "obekvä", lägger ner det andra

språket och i stället studerar det tredje, i hopp att lättare få betyg i detta. Denna sedvänja synes mig höra till sådant, som man med glädje ser försvinna. Det är naturligtvis en orimlighet att just de, som ha svag begåvning för språkstudier, skola studera tre språk och i två av dessa endast förvärva en särdeles ytlig kunskap.

Emellertid höjdes på somliga håll inom skolvärlden ett rop på att genom de föreslagna villkoren franskan skulle komma i ofördelaktigare ställning än förr. Denna fruktan är kanske berättigad, men ovisst är det, ty det är omöjligt att på förhand beräkna vilka sammanställningar med avseende på språkvalet som skall uppkomma genom samverkan mellan föräldrarna och skolornas ledare.

Nu hände det ovanliga, att K. Maj:t remitterade Överstyrelsens utlåtande till Centralstyrelsen för Flick- och samskoleföreningen, tydligen i den vänliga avsikten att låta flickskolornas egen opinion komma till tals i denna för dem så viktiga fråga, i synnerhet som det var första gången något kännbart band lades på dem vid uppgörandet av läroplanen. Flick- och samskoleföreningen har egentligen tillkommit för att tillvarataga skolornas, framför allt lärarekårens ekonomiska och rent yttre intressen. Dess Centralstyrelse har i allmänhet skött dessa angelägenheter på ett mycket tillfredsställande sätt, om ock med betydande hjälp från utom styrelsen stående personer. Men ingen inom flickskolevärlden hade väl drömt om att det tillkom denna styrelse att deltaga i lagstiftning angående skolornas pedagogiska förhållanden. Det väckte därför mycken

förvåning, att Centralstyrelsen icke på något sätt sökte förbindelse med skolorna, vare sig genom sammankallande av kretsöreningarna, genom diskussionsmöte eller tillkallande av sakkunniga, utan på rak arm förfärdigade ett svarsutlåtande.*

Detta utlåtande bär alla spår av hastverk och röjer brist på insikt så väl i sakläget som i tidsläget. Det är buret av den grunduppfattningen att Överstyrelsens krav på språkkunskap äro för stränga, och det innehåller fordran på en mängd nedprutningar och dispenser, detta till den grad, att det är rent av sårande för skolornas värdighet och anseende. Sålunda anser Centralstyrelsen att det 2:a obligatoriska språket eventuellt kunde få nedläggas redan i 6 kl. — efter en 3-årig kurs — och att även vid samma tidpunkt något annat ämne, vilket som helst, kunde få avslutas. Om denna önskan beviljades, skulle en elev i 7:de och 8:de kl. kunna nöja sig med ett enda främmande språk och alls inte t e t matematikstudium. Centralstyrelsen uttalar sig som om flickskolan vore det enda möjliga läroverk för kvinnlig ungdom, som om det inte funnes något sådant som jämförelser och konkurrens i världen. Den tycks aldrig ha räknat ut, att det antal årliga veckotimmar som enligt Överstyrelsens förslag skulle komma på de obligatoriska språken när nätt och jämt upp till motsvarande antal i realskolan, men att efter Centralstyrelsens förslag skulle man i flickskolan kunna ägna mycket mindre tid åt språkstudiet

*) Det är att märka, att till utlåtandet var bifogad en reservation från 3 ledamöter, varav två höra till flickskolans allra mest framstående personligheter.

än i realskolan. Och ändå skulle grundliga språkstudier enligt både Överstyrelsens utlåtande och skolornas egen uppfattning höra till flickskolans utmärkande kännetecken! Föräldrarna kunde fråga sig: är det inte slöseri att låta flickorna gå i flickskolan 8 år, när de kunna förvärva mer kunskaper i realskolan på 6 år? Denna fråga kan man vänta, ty det plus av bildning och mogenhet som flickskolan otvivelaktigt ger framför realskolan är mycket svårt att uttrycka på papperet och i kursredogörelser; språk och språktimmar är däremot något påtagligt. Det är en sak, att sådana ämnen som historia, modersmål och naturkunnighet skänka en bildning av mer direkt utvecklande betydelse för personligheten än främmande språk, e n a n n a n att språkkunskap är nödvändig för de tjänster, befattningar eller fortsatta studier, åt vilka flickskoleabiturienten kommer att ägna sig. Någon "språk-kult" kan det inte här bli tal om, då det endast är fråga om två obligatoriska språk. Det tredje språket, som ju alltid förekommer på flickskolans schema, borde enligt min bestämda åsikt förbehållas endast de särskilt språkbegåvade och språkintresserade eleverna, och jag hoppas, att de ifrågasatta nya bestämmelserna skola få den följden, att flertalet lärjungar koncentrera sig på de två obligatoriska språken.

Flick- och samskoleföreningens centralstyrelse har ej förstått tidsläget, såsom vi nyss sade. Kompetensen för flickskolornas avgångsbetyg är ännu helt färsk, den daterar sig endast från 1908. Tydligen blir det just under de närmaste åren som allmänhetens omdöme om det

reella kompetensvärdet av dessa betyg kommer att stadga sig. Som den formella kompetensen i flera avseenden sammanfaller med den som medföres av realskoleexamen, är det så mycket nödvändigare, att allmänheten lär sig inse, att eleverna från en 8-klassig flickskola äro i besittning av större bildning och mogenhet och därför mer brukbara på de platser, där de kunna ifrågakomma, än de ungdomar, som enbart genomgått en realskola. Vad som under denna ömtåliga period i första rummet bör undvikas är allt nedsättande av kunskapsnivån, allt eftergivande av fordringar som man hittills ansett böra ställas på en väl inrättad flickskola. Det är mot denna bakgrund som centralstyrelsens utlåtande med alla dess kunskapsnedprutningar verkar i rent ängslande grad otidsenligt. Det vore det olyckligaste som kunde hända flickskolan, om allmänheten vände sig att betrakta den som ett läroverk för obegåvade och mindre arbetsvilliga familjeflickor i motsats till gymnasier, som då skulle draga till sig hela den del av den kvinnliga ungdomen, som önskar komma framåt och som äger intellektuella intressen. Detta sista alternativ skulle nämligen enligt min tanke innebära en särdeles beklaglig vändning i kvinnobildningen. Det är visserligen alldeles i sin ordning, att unga kvinnor med särskilt utpräglade studieanlag få gå den väg, som kortast och säkrast leder till universitet och vetenskapligt studium, men — att gymnasiet skulle vara en idealisk ungdomsskola för unga flickor över huvud taget, kan jag på inga villkor erkänna. Så väl

den klassiska linjen med sina 4 à 5 språk som reallinjen med all sin högre matematik är ett trappsteg till den lärda bildningen. På gymnasiet måste därför mycken vikt läggas vid formell kunskap, som är behöflig för de vetenskapliga studierna men tämligen främmande för det praktiska livet. Studentkunskapen blir för många unga flickor ett trappsteg, från vilket man icke skrider vidare en grund, på vilken aldrig uppföres den byggnad grunden var avsedd att bära. Vad dem angår kunna de många latin- och matematiktimmarna anses bortkastade såväl från nationalekonomisk synpunkt som från synpunkten av deras personliga utveckling.

Flickskolan däremot har till uppgift att med försakande av de lärda studierna hålla sig till den allmänt-medborgerliga bildningen och söka utforma denna så rik, så mångsidig och så användbar som möjligt. På grund därav att den i långt mindre grad än gymnasier är betungad med formella ämnen, kan den lägga vikt vid sådan innehållsmättad kunskap som särskilt tilltalar ungdomliga sinnen och för dem är den bästa andliga näringen. Dessutom har flickskolan ett stort företräde däri, att dess organisation är så mycket friare än både realskolans och gymnasiet. Härigenom kan den åtminstone i någon mån verka för de båda rätt svårförenliga uppgifterna: verksamhet i hemmet och yrkesarbete. Tydligen är det av stor vikt att undervisningsanstalterna just för kvinnlig ungdom äga en vidsträckt rörelsefrihet. Kvinnans plats i det moderna samhällslivet är långt ifrån fastslagen: var dag som går medför i detta fall en förändring. Därför är det

gott om skolornas läroplaner äga tillräcklig smidighet för att följa med och rätta sig efter de ständigt växlande kraven.

I de två sista punkter, som jag nu framhållit angående flickskolans betydelse, stå nog nästan alla flickskolans målsmän eniga. Oenigheten ligger däri, att Flick- och samskoleföreningens centralstyrelse tycks vilja säga: "ju friare, ju lösare, ju lindrigare fordringar, ju bättre!" Vi däremot, som protestera mot Centralstyrelsen, mena att:

friheten kan ej fortleva utan någon fasthet;

om flickskolan sänker sina kunskapsfordringar, kan den ej hävda sin rangplats som hög re läroverk;

om den skall få fortsätta sitt liv som bildande ungdomsskola, måste den på samma gång ge ett tillräckligt mått av sådana faktiska påtagliga kunskaper som den unga kvinnan behöver i kampen för tillvaron.

Kgl. Överstyrelsen har i ett nytt utlåtande i huvudsak fasthållit sina fordringar och med skärpa bemött de flesta av Centralstyrelsens yrkanden och motiveringar. Det är väl därför antagligt, att K. Maj:t kommer att resolvera i samma riktning som Överstyrelsen. Därmed skall då flickskolan ha undgått att segla in i en farled, där den snart skulle ha stött ohjälpligt på grund.

Anna Sandström.

Scenförändring.

Dagens stora fråga, försvaret, och dagens skicksedigra händelser, ministärförändringen och den stundande andra kammarupplösningen, ha skjutit andra saker av vikt i bakgrunden. Däribland vår rösträttsfråga.

Det är av intresse att se till i vad mån den politiska situationen förändrat dess läge.

En kunglig proposition om utsträckning av den politiska medborgarrätten även till landets kvinnor lovades oss i konungens trontal vid denna riksdags öppnande. Frågan ställer sig nu så: är den nya regeringen bunden av de uttalanden, som gjordes av konungen vid riksdagens öppnande i januari, och kan man vänta, att samma frågor som då nu skola föreläggas den nya riksdagen?

Detta är emellertid icke fallet. För den efter nyvalen sammanträdande nya, lagtima riksdagen kommer ny statsverksproposition att framläggas, och vilka frågor, som därvid skola upptagas, kommer att av konungen och hans nya rådgivare avgöras. Beslut i de frågor åter, som redan medhunnits av den första riksdagen, förbli givetvis gällande.

Vår rösträttsfråga har som bekant icke hunnit till behandling vid denna riksdag. Skall den tagas upp från regeringshall vid den nya?

Någon utsikt därtill lär näppeligen finnas. Vad som däremot kan hända är, att den kommer fram som parti- eller enskild motion. En lösning av frågan är dock under för handen varande omständigheter på intet sätt att vänta.

Och så är vår rösträttsfrågas avgörande åter undanskjutet för minst två riksdagsperioder.

Molly Rohtlieb.

De gå bort den ena efter den andra av våra banbrytande märkeskvinnor, de vilkas namn stå antecknade på 1880-talets långa reformlista. De ha utfört sin mission, och de ha lämnat skådeplatsen, ett senare släkte, som skördat frukterna av deras rika sådd, börjar glömma dem — det är så världens gång. Så får man läsa ett av dessa en gång tungt vägande namn under det svarta korset, och genom en naturlig idéassociation föres man att i tankarna följa den utvecklingskedja, varav det välkända namnet varit en länk.

Molly Rohtlieb, som gick ur tiden den 14 sistlidne februari vid 78 års ålder, var en personlighet på vilken allt detta osökt kan tillämpas. Hon var en 1880-talets reformkvinna av äkta halt, en av dem som i praktiskt gripbara former förstodo omsätta tidens nydanande teorier. De arbetade och verkade med kraft och målmedvetenhet, dessa kvinnor, de utträttade saker av betydenhet, men aldrig för snöd vinnings skull, som så sant blivit sagt om dem, utan offervilligt, oegennyttigt, för en högt älskad idé. Men de skydde det offentliga uppträdandet; detta överlät de åt en, kanske ett par anförerskor, föredragande att låta handlingen tala. — Kanske detta frivilliga trädande i skuggan, som utmärkte så många av pionjärerna, kommit dem att jämförelsevis fort av efterföljande skjutas åt sidan? Men endast momentan. Deras gärningar följa dem efter.

*

Ett rikt föräldra arv av intelligens och gammal germansk kultur hade Molly Rohtlieb erhållit både på fars och mors

sida. Fadern var den som predikant och kristendoms lärare högt ansedde kyrkoherden vid Tyska församlingen i Stockholm Johannes Rohtlieb, modern, likaledes född tyska, var en ovanligt livlig, kvick och intelligent kvinna, och hemmet i det gamla stillfulla pastorshuset vid Svartmangatan i staden mellan broarna var en eftersökt samlingsplats för en vidsträckt krets av den fint bildade Stockholmsvärlden. Genom föräldrarnas nationalitet tillfördes dottern en annan oskattbar förmån, den att äga tvenne modersmål, det tyska och det svenska. Detta medfödda språkarv riktades genom mångsidiga studier, och fröken Rohtliebs anseende som en av huvudstadens skickligaste språklärarinnor var alltså väl förtjänt. I en lång följd av år ledde hon den tyska undervisningen i Wallinska flickskolans högre klasser, där hon följde lärjungarna ända upp till studentexamen.

Krävande och betydelsefull som denna uppgift var, blev den dock icke Molly Rohtliebs egentliga livsgärning. Den kom att läggas på ett helt annat område: den inhemska hemslöjdens, närmare preciserat textilkonstens förädling.

Alltid road av att "fantisera med nålen", hade Molly i sina sömnader sökt inlägga något personligt, självsakat, icke blott och bart ett själlöst efterapande. När vår främsta initiativtagerska på alla områden av kvinnlig verksamhet, Sophie Adlersparre, i samråd med målarinnan fru Hanna Winge först framkastade tanken att söka höja det dittills outvecklade handarbetet, mötte denna tanke Mol-

ly Rohtliebs på halva vägen. Och så stiftades år 1874 genom Sophie Adlersparres energiska vilja, med stöd av de båda andras sakkunskap och konstnärligt utbildade stilkänsla, den första svenska institution med handaslöjdens förädling som mål — Föreningen Handarbetets Vänner.

När 1899 föreningen firade sitt 25-årsjubileum utgavs en festskrift,* vilken bland annat innehöll en varmhjärtad och livfull artikel av Calla Curman med titeln "De sju fostermödrarna". Härefter ägnades en tacksamhets- och minnesgård åt dem, vilkas samfällda strävanden bidragit till verkets fullbordande och fullkomnande. Av de sju fostermödrarna var då Molly Rohtlieb den enda, som kunde "fira silverbröllop med Handarbetets Vänners förverkligade idé". Fem av fostermödrarna hade redan gått ur tiden: Sophie Adlersparre, Ellen Ankarsvärd, Fredrika Linnell, Hanna Winge och fröken Hanna Lindberg, representanten för affärskloket och handelskunskapen inom styrelsen. — Fröken Anna Fleetwood, föreningens första direktis, hade genom giftermål med en engelsman, mr Derby, lämnat Sverige. — Alltså var vid ingåendet av kvartseket fröken Rohtlieb som sagt ensam om att bära upp traditionerna.

"Ingen har visat sig vara fäst med en större personlig ömhet vid Handarbetets Vänners idé", intygar också här anförda minnestecknarinna. Hon var vid fru Winges bortgång konstutskottets ordförande, och när helst någon lucka uppstod i ledningen av de många andra av

konstetablissemangets avdelningar, fick hon rycka in. Och vilken utmärkt uppfostrarinna blev hon ej för de unga krafter, som höllo på att skolas för arbetet, och vilken säker smakdomare var hon ej tack vare sin naturliga stilkänsla och vittomfattande konststudier! Även vid komponerande av mången modell medverkade hon, då mönstret ofta ej ritades utan direkt syddes på botten tyget. Så gå många av Molly Rohtliebs idéer igen i dessa första så omtyckta och mycket spridda Handarbetets Vänners mönster med deras glada färger och från fornnordiska motiv hämtade ornament. Konstföremålen i våra inhemska samlingar voro nämligen, som också Molly Rohtlieb påpekar i sin återblick på H. V:s då 17-åriga tillvaro i Dagny för 1891, de källor, ur vilka flitigast östes. Att hon här löpte fara att förfalla i ett något ensidigt manér var Molly Rohtlieb icke blind för, och hon erkänner, att i "önskan att överallt finna något speciellt inhemskt offrade även H. V. åt den allt mer framträdande smaken för 'det fornnordiska', där syddes och vävdes 'slingor' med nästan samma iver, varmed andra snidade och målade dem".

Men att H. V. icke skulle bli fastsittande i en viss schablon, även om denna utgick från en aldrig så urfornnordisk och fosterländsk grund, därför sörjde institutionens insiktsfulla konstdomare. Man läse blott Molly Rohtliebs till kammarkollegium ingivna berättelse över den studieresa hon på allmän bekostnad företog i Tyskland, Österrike, Belgien och Holland,* och man förstår hur vitt,

*) Artiklarna hade förut publicerats i tidskriften Dagny, häft. 18, 1899.

*) Se Tidskrift för hemmets tilläggsblad N:o 2, årg. 20.

ja genialiskt stipendiaten fattat uppgiften att låta studierna i främmande textilornamentik bli fruktbarande för den svenska hemslöjdens förädling. Och hur öppen blick hon än hade för de utomordentligt rika skatter, som i den vägen funnos i främmande konstcentra, stod ett klart för henne, att vi i vår egen allmogeslöjd ägde "ett bestämt element av oskattbart värde, vilket rätt förädlat och utvecklat bör bliva till framtida gagn för den fosterländska odlingen".

En av de första i vårt land, som kom-

mo till insikt om betydelsen av dessa inhemska rikedomar och konstnärligt förstått utforma dem till fromma för den kvinnliga handaslöjden och till förskönande av våra hem, var Molly Rohtlieb. — Nu när hennes levnadslopp är avslutat, kunna de ord, som ställdes till henne vid Handarbetets Vänners silverbröllop, med ännu större skäl inristas på ett blad i hennes minneskrans:

"Heder och ära över hennes långvariga, trofasta kärleksgärning!"

Lotten Dahlgren.

Engelska romanförfattarinnor från 1800-talets förra hälvt.

I.

Jane Austen.

Början på 1800-talet är en av den engelska litteraturens blomstringsperioder. Då spirade nyromantiska idéer, revolutionens slagord flögo från mun till mun, och det jäste och sjöd av allt det nya, som ville fram. I de flesta länder i Europa, som vid denna tid fingo bevitna ett uppsving i sitt estetiska liv, se vi också, att kvinnorna spelade en ej alldeles obetydlig roll. Hur skulle t. ex. Tysklands romantiska salonger ha kunnat existera utan damer? I England antog litteraturen aldrig på samma sätt som i Tyskland formen av sekt, där de estetiskt intresserade slöto sig tillsammans för att dyrka och dyrkas, — och dess kvinnor togos ej i anspråk som prästinnor i den romantiska kulten utan gjorde sin insats i samtidens liv genom att själva uppträda

som författare, oberoende av varandra och av sina manliga kolleger. Det var egentligen på romanens område de engelska författarinnorna i början på 1800-talet gjorde sig mest gällande, och flera av dem ha förvärvat sig en plats bland den engelska litteraturens erkända klassiker.

Det första namn vi möta, det som kanske också är mest känt, är Jane Austen. Hennes liv sträckte sig från 1775 till 1817, och som hon skrev sina första romaner innan det nya seklet ingick, tillhörde hon alltså det allra tidigaste skedet av romantikens tidevarv. Hon trädde i Fanny Burneys fotspår — titeln på sin första roman, *Pride and Prejudice*, tog hon ur slutet på dennas bok *Cecilia* — men hon nådde i konstnärlig fulländning längre än sin föregång-

erska. Det, som man ej kan undgå att förvåna sig över hos Jane Austen, är att hon ej var det minsta påverkad av den nya tidens idéer. Upphöjandet av fantasien som enväldshärskare på det sunda förnuftets bekostnad lämnade henne fullkomligt oberörd, och hon skrev sina sedeskildrande romaner under en tid, då franska revolutionens tjut och skrån ekade genom hela världen, utan att det allra svagaste genljud därav kan förnimmas i de miljöer hon framställer för oss. Jane Austen är den sista klara strålen från 1700-talets nyktra dagsljus, innan romantikens mystiska halvskymning sänkte sig över Europas länder.

Hennes författarskap är dock ej alldeles utan tecken, som utvisa, att hon levde i en tid, då en omvälvning höll på att försiggå, fastän hon intog ställningen av opposition mot denna omvälvning. Övergången från rationalism till romantik skedde ej hastigt och med ett slag; som alla övergångar försiggick den gradvis, och 1700-talets senare hälvt utmärker sig för en hel del strömningar, som förberedde den litteratur, som blomstrade i början av 1800-talet. Bland dessa intogo de grovt romantiska romanerna och berättelserna om övernaturliga händelser en framstående plats. Människorna hade så länge varit fastkedjade vid det strängt förnuftsensliga, att då det började öppnas en väg för deras hemliga längtan efter det romantiska ingenting kunde hejda dem på denna väg. Det blef ingen ände på sagolika slott, mystiska företeelser av alla slag, hemlighetsfulla brott, som kommo blodet att isas i läsarens ådror, spöken och uppenbarelsen, ju hemskare ju bättre. Det är denna kär-

lek till det fantastiska och onaturliga som Jane Austen satiriserar i *Northanger Abbey*.

En ung flicka, som med naiv förtjusning slukar mrs Radcliffes och andra liknande författares romantiska romaner, råkar på en sejour i Bath en familj, som hon blir mycket intim med och som bjuder henne att fara med dem till deras gods Northanger Abbey. Genast utmålar hennes inbillning ett gammalt förfallet slott mitt in i mörka skogen, fullt med lönngångar och falluckor, och hennes längtan att komma dit är på ett behagligt sätt blandad med förväntansfulla rysningar. Den intagande unge mannen, som naturligtvis är den viktigaste medlemmen i denna familj, kan ej neka sig nöjet att skämta med hennes överspända fantasi och dukar upp för henne de hemskaste historier om de äventyr hon går till mötes. När hon först får se stället med dess komfortabla inredning, blir hon besviken, men hennes inbillningskraft kan ej helt försätas i overksamhet och hon lyckas erfara de mest nervskakande sensationer, då hon första kvällen upptäcker i en lönnlåda i ett gammalt skåp på sitt rum ett gulnat pappersblad fullskrivet med bleknad skrift — som hon följande morgon till sin förödmjukelse finner vara en gammal tvättnota. På den obetydligaste grund bygger hon upp en historia om ett hemskt mord, som blivit begånget i familjen, och först då hon märker, att hon med sitt sensationella begär att finna dystra hemligheter lurande bakom helt naturliga tilldragelser råkar i fara att förlora de människors aktning hon sätter mest värde på, först då tar hon sitt förnuft till fånga och aktar sig att vidare hängiva sig åt

romantiska griller.

Det är endast i *Northanger Abbey* Jane Austen konsekvent riktar sin satir mot det romantiska svärmeriet, men hon lämnar det dock ej helt ifred i sina övriga böcker. Hon försmår ej att använda det väl beprövade ämnet kärlek i sina romaner och att sluta dem vid den tidpunkt, då hjältinnan och så många som möjligt av de andra personerna lyckligen seglat in i äktenskapets hamn, men hon tar ej sitt kall som konventionell romanförfattarinna riktigt på allvar. Då hon satt sin berättelse i gång enligt alla konstens regler och gjort oss bekanta med en tilldragande ung man och en förtjusande ung flicka, som enligt all sannolikhet äro bestämda att falla i varandras armar på någon av bokens sista sidor, händer det, att hon med sitt nyktra verklighetssinne vänder upp och ned på omgivningens, och kanske även läsarens, planer och avslöjar den unge mannen antingen såsom en usling eller såsom redan förlovad med en annan. Allt romantiskt skimmer skingrar hon på det obarmhärtigaste, och de, som till slut få varandra, äro vanligen de, som från början sagt varandra en hel del beska sanningar, ty det är på kännedomen om verkligheten Jane Austen grundar sin åsikt om lycka.

Sällskapslivet i allmänhet med sina tillgjorda krystade hedersbegrepp, sin falhet och dumhet, är utsatt för Jane Austens fina, behärskade kritik. Hon ger oss en trogen framställning af sin samtids seder och bruk, dess sätt att vara, dess korrekta umgängeston, allt vad den ansåg lämpligt och olämpligt att göra. Det mesta av denna yttre form har försvunnit eller hålles på att försvinna och efterträdes av en

annan jargong, men de karaktärer, för vilka denna form betydde så mycket, äro träffade så mitt i själva kärnpunkten av sitt väsen, att de ha giltighet för alla tider. Jane Austen skildrar umgängeslivet så som det ter sig för en kvinna; alla de små detaljer, som var för sig förefalla så oviktiga men som dock tillsammans bilda det, som så många kvinnor ha kallat sin existens, ha fått sin konstnärliga utmejsling och perspektiv i hennes händer.

Huvudpersonen i var och en av hennes romaner är en ung flicka, vars liv förflyter på landet eller i någon småstad, där förhållandena äro trånga och ointressanta och där den krets hon värdigt kan umgås med är ytterst begränsad. Med en realistisk författares säkra grepp påvisar Jane Austen den noggrannhet, med vilken herrskapsfamiljer i småstäder och byar hålla på sin värdighet, och den skog af fördomar och åsikter, som växer upp omkring dem. För en ung flicka av denna klass finns det ej så mycket att sysselsätta sig med; hon odlar sina talanger, går på visiter och roar sig förresten med tejudningar och ett och annat parti kort, allt under väntan på att bli gift. Trots det att allt detta är skildrat med stor detaljriktighet, verkar det ej långtråkigt, emedan författarinnan förstår att fångsla vårt intresse för det evigt mänskliga både i dess skuggor och dagar. Att varje ung man, som kan ge upphov till äktenskapliga funderingar, vändes och idisslas hos varje kvinnlig medlem av ett dylikt litet samhälle, är ju naturligt, och i skildringen härav är Jane Austen med sin satir som fisken i vattnet. All den nyfikenhet, som väckes av ryktet om den unge Frank Churchill — i romanen *E m m a* —, och den furore

han kreerar, då han slutligen anländer och med sin manliga skönhet och intagande väsen lägger hela den hedervärda byn Highbury för sina fötter, är utomordentligt roligt tecknad.

Ändå mera underhållande äro de första kapitlen i *Pride and Prejudice*, där författarinnan med stor teknisk färdighet genast försätter läsaren i den typiska miljön, en färdighet, som på denna tid, då nästan alla romaner började oerhört omständligt, är ganska anmärkningsvärd och som hon själv ej uppnådde i någon av sina senare böcker. Romanen börjar med en diskussion hos familjen Bennet angående lämpligheten av att mr Bennet aflägger visit hos en rik ung man, som nyss slagit sig ned i grannskapet. Mrs Bennet är mycket ivrig att han skall göra det så fort som möjligt, ty hon hoppas genast, att nykomlingen skall gifta sig med någon av hennes fem fullvuxna döttrar, och mr Bennet är visst icke obenägen att göra allt för sina kära flickor, fast han måste retas lite med sin hustru och låtsas som om deras giftermål ej anginge honom. Bland alla de prat-sjuka, bråkiga fruntimmer, som fylla Jane Austens böcker och vars fel äro målade i bjärta färger, skymtar man då och då en sådan stillsam äldre herre som mr Bennet, vilken representerar författarinnans egen djupa humor, eller som mr Woodhouse, far till Emma, en helt annan typ, som i sin tillbakadragenhet döljer en ganska god portion själviskhet. Dessa båda bakgrundsfigurer, så helt olika varandra de än äro, höra till det allra bästa Jane Austen frambragt.

Jane Austens skildringar inskränka sig dock ej till små samhällen i landsorten.

Till hjältinnans förlustelser hör ofta en säsong i Bath eller London, och vi få bevittna hennes segrar och nederlag på dessa större slagfält. Men det är alltid samma värld, samma slags människor vi komma i beröring med, och de bli ej friare och mindre fördomsfulla genom att begiva sig till en större ort. Catherine Merlands (*Northanger Abbey*) erfarenheter i början av sin vistelse i Bath påminna något om stackars Petreas förödmjukelser på balen i Fredrika Bremers "Hemmet", och hos båda författarinnorna är det den fina kvinnliga instinkten, som har kommit dem att se och förstå den unga flickans känslor, då hon blir utsatt för sällskapslivets nålstyng, som äro så fina, att de kanske ej observeras av någon annan än henne själv, men som dock äro så vassa, att de kunna sarga henne till blods. Men mellan Jane Austen och Fredrika Bremer är ett djupt svalg befäst, ty medan den svenska skriftställarinnan inlade något av program i sina verk och skildrade kvinnans trånga förhållanden med avsikt att sträva efter deras vidgande, hade miss Austen alls intet syfte med sina böcker annat än det rent konstnärliga. Hennes romaner äro fullkomligt fria från all tendens och allt jonglerande med problem, och ingen bitterhet eller längtan efter uppror blandar sig i hennes satir. Hon är åskådaren, medan Fredrika Bremer är kämpen.

Men hjältinnorna själva, hur ställer sig Jane Austen till dem? Är ingen av dem personifikationen av hennes ideal av ung flicka? Och hur är det möjligt, att, om de alla äro begåvade med egenskaper, som förmå intressera och fångsla oss, de ej visa minsta tecken till revolt mot de

trånga skrankor, som omgiva dem och som författarinnan alls ej sticker under stol med? Den mest intagande av alla hennes flicktyper är den kvicka, hurtiga Elizabeth Bennet, och man märker, att hon är författarinnans älsklingsbarn; men något ideal är hon icke, ty Jane Austen framställer inga ideal utan människor sådana hon ser dem omkring sig, och utanför den värld hon satiriserar står ingen av hennes skapelser, icke ens Elizabeth Bennet.

Näst denna unga flicka står nog i författarinnans ynnest Elinor Dashwood — i *Sense and Sensibility* —, en reell, präktig flicka, mindre sprudlande än Elizabeth men med en sällsynt harmonisk karaktär, som fördelaktigt jämföres med hennes syster Mariannes häftiga känsloutbrott. Men just då man tror, att författarinnan i allt gillar Elinor, får även hon sin lilla släng av snärten, en liten ironisk påpekning om att hon, som alla andra kvinnor, strängt förebrår sin älskare en oförsiktighet, som innebär en komplimang åt henne själv. Det är så omärkligt detta utfall; att det kanske förbigås av de flesta, men hur typiskt är det ej för Jane Austen, som aldrig likt Shaw häftigt slungar publiken från den ena uppfattningen till den andra, utan som alldeles i förbigående småler för sig själv åt de karaktärer hon skapat och ej bryr sig om att med ett flatskratt väcka läsaren ur den tron, att allt är väl beställt med hennes beundran för sin hjältinna. Jane Austens hjältinnor, Elizabeth Bennet, Elinor Dashwood och de övriga, äro helt vanliga unga flickor, varken höjden av idealitet eller djupet av materialism; de ha intet att invända mot samhällets åsikt att deras mål är att fånga sig en man, men

de göra detta med så mycken ungdomlig friskhet och charm, parad med osviklig tillit till sitt eget värde, att man ej kan undgå att bli intagen av dem.

I den värld Jane Austen skildrar, där småaktighet och ytlighet ha en så framskjuten plats, saknas dock ej de äkta, djupa känslorna, ty hennes satir är ej bemängd med cynism och hon är ej blind för det ädla och upphöjda i livet. Men fastän så mången ung flickas sinnesro störes av pladdrande, intriganta tanter, som ej kunna låta bli att av pur tanklöshet krafsa i deras hjärtasår, kommer det dock aldrig till någon verklig konflikt mellan hjärtats känslor och världens fördomar, och den gräns, där komedin övergår i tragedi, överskrides aldrig.

Skälet varför Jane Austen med sitt goda humör och sin klara blick, som aldrig grumlas ens då hon lyfter slöjan för att blotta människornas sorger och svårigheter, ej verkar kall och ytlig, är att söka i hennes optimism, i hennes tro på det harmoniska sinnets slutliga seger. Allt, som har den minsta bismak av sentimentalitet, är henne förhatligt, och de, som hängiva sig åt häftiga lidelser och bryta med konvensansen, ådraga sig alltid hennes skarpa kritik, ty samhällets fördomar äro i hennes ögon snarare något, som hårdar sinnet och övar det i självbehärskning, än ett hinder för känslornas fria växt. Jane Austen är representanten för sundheten gentemot egoismens sjuklighet, för balansen gentemot alla överdrifter, hon är förnuftets röst, som låter så underligt behärskad mitt i virrvarret av romantisk självförgudning och känslsamhet.

Mea Nordenfelt.

Glimtar utifrån.

Tågtider. Vårt bondetåg omtalas med livligaste bifall i *The Suffragette* (13 febr.) och framhålles som ett styrkande föredöme för den stora deputation, länge förberedd, med vilken Pankhurstarna under loppet av innevarande parlamentssession ämna hemsöka H. M. Georg V. Såsom stående över partierna och icke vald genom manlig rösträtt synes han dem vara just rätta personen att vädja till för de orepresenterade. Tågdeltagare, pengar och sympatiadresser hopsamlas från alla håll, men ceremonielet är ännu obekant — i synnerhet måste man undra vilka välkomstanordningar som komma att vidtagas på hovsidan. Suffragetterna affischera emellertid en vacker förtröstan till sin konung, och nyheterna från Sverige tyckas ge dem hopp, att Georg V icke blott skall motta och lyssna till dem — redan det en storartad grace efter engelska begrepp — utan kanske rent av över huvudet på männens parlament och männens s. k. liberala ministär hugna kvinnorna med sitt personliga kungsord.

Washington såg redan några dagar före bondetåget ett skådespel, som i sin idé och vissa delar av sitt förlopp visade en påfallande likhet med detta. Fem hundra arbeterskor från Boston, New York, Philadelphia, Baltimore m. fl. städer tågade den 2 febr. med fanor och banér till Vita huset för att inför presidenten Wilson framlägga de kvinnliga proletärerernas nöd och anhålla om hans bistånd i deras strävan efter medborgarrätt.

Fem delegerade, representanter för olika yrken, fingo audiens, under det de övriga stodo uppställda utanför — på borggården, hade vi så när sagt. Presidenten åhörde artigt och uppmärksamt talarnas bevakande skildringar av dystra sociala fakta; men då till sist delegationens ledare, Mrs Evans, trädde fram och interPELLERADE om rösträtten, förklarade han sig hindrad att göra ett officiellt uttalande i denna fråga, emedan han måste avvakta sitt partis resolution, och att yttra sin personliga åsikt förbjöd honom hans ställning. "Allt vad jag kan säga", slöt presidenten, "är

att er kraftiga agitation för denna sak otvivelaktigt kommer att göra ett djupt intryck."

Mrs Evans lät emellertid icke förbluffa sig, utan påminde om att hon haft äran diskutera kvinnlig rösträtt med mr Wilson den tiden han var presidentkandidat, "och då, herr president, föreföll det oss, som om ni stod nästan på vår sida". — "Den gången yttrade jag mig som individ, förstår ni", genmålde presidenten. — "Och den tiden höll ni på att värva röster", ifyllede den obarmhjärtiga Mrs Evans. Statschefen lär ha sett häpen ut ett ögonblick men fann sig snart och medgav leende riktigheten av denna anmärkning. "Nu kan jag emellertid inte tala för partiet i detta ämne", sökte han avklippa samtalet, men Mrs Evans var genast färdig med den lyckade repliken: "Vi be er inte tala för partiet, vi be er tala till partiet."

De applåder, varmed de närvarande kvinnorna hälsade dessa kärnfulla ord, besparade presidenten obehaget att svara, och den allvarliga delen av ceremonien var nu till ända. De utanför posterande hundratalen inkallades och fingo med sina fanor och standar defilera förbi presidenten, varvid naturligtvis handskakning, detta mystiska amerikanska nådemedel, beskärdes var och en.

Den organisation, som fått ihop deputationen, hade på det bästa sört för resor, inkvartering, banketter och möten med framstående talare. De enkla demonstranterna kunde således återvända till sina mödor med det upplyftande minnet att ha levat överklass ett litet slag.

Surrogatfabrikanter. Mrs Humphry Wards nyaste projekt till rösträttens bekämpande lär gå ut på inrättandet av en kommitté, bestående av tjugo kvinnor och lika många parlamentsledamöter, som skall sammanträda i underhusets lokal och behandla alla parlamentsfrågor, som beröra kvinnors och barns intressen, alla utom rösträtt. Någon sorts makt skall naturligtvis icke tillerkännas denna diskussionsklubb; endast fromma önsknings tillstånd. Förslaget är en variation av den redan lite nötta idén om kvinnoparlament, som den talangfulla romanförfattarinnan tidigare förfäktat.

”Så snart någon vara blir populär, föras alla möjliga surrogat och imitationer ut i marknaden“, anmärker härvid redaktören av *The Woman's Journal* (Boston). ”Det försäkras, att dessa äro nästan samma sak som

den äkta artikeln eller åtminstone precis lika bra.“ Men alla dessa bondfångarförsök äro i själva verket en hyllning åt den äkta varan, rösträttsidén.

En trilogi ur Wagners liv.

III.

I ngen kvinna kunde vara mera givet predestinerad till kärlek och beundran för den store mästaren än Liszts dotter och Bülows unga hustru Cosima. Hans namn hade blivit inmängt med hennes tidigaste föreställningar, ty Franz Liszt, Richard Wagners oförliknelige, aldrig svikande vän hörde till de förkämpar, som modigt bröto väg för den förkättrade nyhetsmakaren. Mästaren var även en förtrogen gäst hos Liszts mor, som visade både honom och Minna stor välvilja under deras båda olyckliga Parisskeden. Så bereddes redan i barnahjärtat den jordmån, där en af missionsvisshet buren hänförelse skulle växa sig så mäktigt, att ingenting i världen kunde hindra den att nå sitt mål, livsuppgiften, ödesbestämmelsen, den att åt ett stort snille skänka den omgivande ro, som han krävde till fullbordan av sina verk, och den sena, men hela lycka, som han längesedan upphört att hoppas på.

Wagner hade 1853 åtföljt Liszt till Paris vid ett besök hos dennes barn. Man tillbragte en afton en famille, och Wagner kände sig därvid mycket intagen av Daniel, Liszts förhoppningsfulle son, som tyvärr vid helt unga år dog i lungdot. Hans livlighet och likhet med fadern gjorde på Wagner ”ett rörande intryck”, de

båda flickorna Blandine och Cosima fann han blott ”obetvingligt blyga”. Men hos dessa båda blyga flickor i tonåren levde från den stunden minnet av mästaren i den förklarade glans, som det äkta flicksvärmeriet äger till sitt förfogande. Blandine, även hon ovanligt lik sin far, ehuru med ett vekare tycke än Cosima, blev för Wagner ett kärt umgänge vid hans andra Parisvistelse 1860 och 1861. Hon och hennes man, dåvarande advokaten, sedermera justitieministern Emile Ollivier, räknades snart till den intima krets, som om onsdagskvällarna brukade samlas hos mästaren i den röda salongen. Cosimas äldre, ävenledes rikt begåvade och konstnärligt anlagda syster fängslade i hög grad mästarens lättroliga sinne genom ”sitt milda väsen, sin glättighet, parad med en viss måttfullhet, och en ovanligt snabb förmåga av andlig perception”. Deras vänskap blev av mycket varmt slag, och då Wagner efter den skandalösa Tannhäuserföreställningen i Paris med dess mot den tyske mästaren upphetsade demonstration skuddade det franska stoftet av sina fötter, utbad sig Blandine hans arbetsbord till minnesrelik.

Vid sjutton års ålder sändes Cosima av sin far till Berlin, till fru von Bülow, för att utbilda sin stora pianistiska talang

för sonen i huset, den unge Hans von Bülow, Wagners mest hänförde vapendragare och anhängare. "Ett nästan syskonligt samliv", säger Glasenapp om den förening, som snart kom till stånd mellan de båda Wagnerentusiasterna, "samma o begränsade, hänförda dyrkan av den store skapande mästaren och deras gemensamma kärlek till honom blev det enande bandet mellan dessa unga själar". Men det visade sig snart som början till ett ödesdigert misstag. "Det var ingen ömsesidig böjelse av varm lidelse, intet mäktigt inre tvång, som sammanförde dem. Frieri och jaord tycktes skapa sig själva, faderns med glädje givna välsignelse stadfäste blott ett ovillkorligt fullbordat faktum." Det är för övrigt ej att undra på om Liszt, som givit sina barn ett stort namn och ett stort övermått av intelligens i fadersary, men på samma gång en rätt prekär samhällsställning, med glädje såg dem tidigt löpa in i den äktenskapliga hamnen. Visserligen svarade han några år senare på Wagners anmärkning om att Bülow ej behövt gifta sig med Cosima: "Nej, det var lyx", men då hade redan de tragiska följderna av ett på falska förutsättningar grundat förbund visat sig, och hos Cosima hade aningen om den livsuppgift, som förelåg henne, börjat klarna till visshet.

Den 18 augusti 1857 vigdes Cosima Liszt vid Hans von Bülow, varefter det unga paret begav sig på en bröllopsresa, vars mål de i gemensam längtan beslöto skulle bli mästarens hem i Zürich, där de infunno sig i början av september kort före katastrofen på "Gröna kullen". Det var Cosimas första återseende av Richard Wagner efter det aldrig minnesbleknade

besöket i Paris. Av den blyga sextonåringen hade blivit en tidigt tänkande ung kvinna, vars lysande ögon med dess egendomliga halvt soliga, halvt fågellika glans blickade in i ett äktenskapligt förhållande av bittraste art, med ett deltagande, som ovillkorligt främst tillföll den person, vars idealbild hon så länge burit i sitt minne. Till fru Herwegh, Minnas goda vän och förespråkarska, som även Cosima vid denna tid stod på förtrolig fot med, skrev hon: "Liksom du beklagar jag fru Minna utan att därför kunna ge vår vördade vän Richard orätt. Vad du säger om Minna bedrövar mig, hon måste fördraga mycket, och hon måste till råga på all olycka inse, att all undergivenhet och fördragssamhet från hennes sida är förspild; det oerhörda avstånd, som skiljer henne från hennes man, utplånar hennes goda egenskaper utan att dock naturligtvis kunna mildra hennes lidande."

Det var ej under lyckliga auspici er som de nygifta anträdde sin bröllopsfärd. En viktig koffert hade kommit bort för dem under vägen, och ett häftigt anfall av reumatisk feber tvang Bülow att intaga sängen strax efter ankomsten till Zürich. Trots detta blev det unga paret s besök ett ljust ackord mitt upp i de disharmonier, som växande samlade sig i den fridlysta asylen. Richard Wagner hade först hyrt logi åt dem i staden, men de måste snart flytta upp i det lilla vindsgästrum, som fanns i lanthuset, och de tre veckor, som han fick rå om dem där, utgjorde efter hans egen utsago "sommarens angenämaste upplevelse". Om förmiddagarna gingo alla på tåspetsarna, och Bülow vågade ej röra en tangent, ty mästaren arbetade intensivt på sin "Tristan". Men

om kvällarna idkades samkväm, och Mathilde Wesendonk sällade sig oftast till den förtroliga kretsen. Så kommo under denna tid de tre kvinnor, som haft det största inflytandet över Richard Wagners liv och person, i så gott som daglig kontakt med varandra, medan tankar och drömmar av vitt skilt slag rörde sig inom dem, bittra och ljuva, vissa och ovissa, men alla säkert kretsande kring samma mål: mästaren och det olika sammanhang, vari de stodo till hans person.

Cosima synes redan nu ha gjort ett livligt intryck på Richard Wagner. "Om ni kände Cosima", skrev han till sin gynnarinna fru Ritter, "skulle ni säkert hålla med mig om att det unga paret är så lyckligt utrustat som möjligt. Med all deras djupa intelligens, ja verkliga genialitet finns det så mycken lätt, lekande schwung hos dessa båda ungdomar, att man måste känna sig väl i deras sällskap". Han tog även löfte av dem, att de skulle återkomma följande sommar, vilket de också gjorde, men då fanns ingen möjlighet till ljus stämning. Blixten hade slagit ned och förödelsen kunde icke längre överskylas.

Mellan detta och Richard Wagners och Cosima von Bülow's nästa möte låg hela Parisvistelsen nummer två med dess stormfyllda upplevelser. Till ett musikermöte i Weimar, dit Wagner på Liszts uppmaning begivit sig, anlände även Emile Ollivier med fru från Paris, och härigenom ökades den glada stämning, som man under dessa dagar sökte hålla vid makt. Blandine med sin ljusa lekande humor vek knappast från Wagners sida och övertalade honom till sist att följa med till Reichenhall, där Cosima uppe-

höll sig till genomgående av en mjölkkur. Hennes bröst hade under vinterns lopp angripits, och med broderns sorgliga exempel för ögonen var man angelägen om att i tid häva det onda. Kuren hade emellertid gjort bästa verkan, och några dagars samvaro följde i den ystert uppslupna sinnesstämning, som ofta får tjäna till det djupaste allvarets täckmantel. Då Richard Wagner efter några dagar måste fortsätta sin så angenämt afbrutna resa, mötte han i afskedets stund från Cosimas ögon en nästan skyggt frågande blick, vars innebörd syntes honom gåtfull.

Men ännu levde Tristanstämningen förvandlad till den djupaste resignation kvar i mästarens bröst, ännu bars han av den vemodiga kraft, varom han yttrar i ett brev till Mathilde Wesendonk: "Jag vet, att jag skall leva, så länge som jag har något att skapa, därför bekymrar jag mig ej om livet utan arbetar". Så fortsatte han sin vinddrivna tillvaro, kämpande som ett lejon mot alla de vedervärdigheter, som mötte honom både inom konstens, ekonomiens och de husliga förhållandenas område, men dock med så småningom mattade krafter. 1862 slog han ned sina bopålar i Biebrich, vid stranden av Rhen mellan Wiesbaden och Mainz. Med sitt obetvingliga behov av en skönhetsomgivning gav han sig ej någon ro innan han förvandlat den murgrönsomslingrade villan till en honom och hans mästarsångare värdig bostad, ty Wagner arbetade under denna tid med största iver på sitt stora folkdrama. Under sommaren kommo Hans och Cosima von Bülow till honom på ett besök, som utsträckte sig ända till två månader.

Bülow, plågad af leverlidande, ansträngd och irriterad av sitt mödosamma pionjärarbete för framtidsmusiken, kanske också kommen till insikt om det äktenskapliga misstaget, var ofta nedslagen och ur jämvikt. Cosima hade däremot enligt Wagners utsago på lyckligaste sätt övervunnit den skygghet, som hon lagt i dagen i Reichenhall. En gång, då han sjungit "Wotans afsked" för de församlade vännerna, märkte han till sin förvåning i Cosimas min ett på samma gång extatiskt och ljusst förklaradt uttryck. "Allt var tigande hemlighet", säger han, "men tron på hennes samhörighet med mig grep mig med en sådan visshet, att jag i excentrisk glädjeförnimmelse hängav mig åt den mest övermodiga uppsluppenhet".

I brev till sin far skildrar åter Cosima på följande spirituella och karaktäristiska sätt sitt intryck af "Mästersångarna", som Wagner allt efter verkets framskridande gav sina vänner del av.

"Mästersångarna" förhåller sig till Wagners övriga skapelser som "En vintersaga" till Shakespeares verk. Wagners fantasi har gett sig in på det munter skalkaktigas område, han har trollat fram hela det gamla Nürnberg med dess gillen och skrän, dess hantverkarpöeter, pedanter och riddare, för att mitt i den mest upphöjda, ideala poesi framkalla ett befriande skratt. Frånsett detta verks bestämmelse och mål skulle man i dess konstnärliga utförande kunna jämföra det med sakramenthuset i S:t Lorenzkyrkan. Liksom bildhuggaren där har tonsättaren här den renaste, mest tilltalande och fantasifulla form — djärvheten i dess största fulländning; och liksom vid foten av sakramenthuset Adam Kraft med allvarlig och samlad min uppbär och håller det hela, så är det i Mästersångarna Hans Sachs'

gestalt, som med lugn och djupsinnig glättighet behärskar och leder handlingen.

I sanning en kritik, som icke heller saknar vare sig form eller fantasi och som väl hävdar mästarens omdöme om Cosima Bülow: "En ung, aldeles oerhört, sällsamt begåvad kvinna, Liszts underbara avbild, endast intellektuellt honom överlägsen".

Efter knappt ett år var även Biebrichsfristen till ända, och en i högsta grad upprivande, oviss och orosfylld tid förestod den snart till det yttersta utpinade mästaren. Sin femtio-årsdag firade han i ensam vemodsstämning i det hem, vilket han på nytt inrett åt sig i Penzing utanför Wien och där han inom kort befann sig i en så strandsatt belägenhet, att han i mars 1864 såg sig nödsakad att hemligt fly för att undgå sina kreditorer. "Det finns en gräns för allt lidande", skrev han till doktor Pusinelli, "och jag är nära den. All lycka har fullkomligt övergivit mig". Berövad sitt hem, som tagits i anspråk av otåliga kreditorer, sjuk till kropp och själ, utblottad på alla tillgångar, föreföll det som om han varit prisgiven åt undergången, och resignationen brast för begäret att göra slut på ett liv, som syntes hopplöst. Och dock avhölls han härifrån av en obestämd aning om att "ridån måste gå upp på nytt", att, som han yttrar till sin vän Peter Cornelius, "ett ljus måste visa sig, en människa uppstå, som bringar energisk hjälp nu — då har jag ännu kraft att löna hjälpen, senare ej. Ett under måste möta mig, annars är det slut".

Och detta under skedde. Bayerns

unga sagokonung svängde sin trollstav, och som bortjagade spöken togo alla bekymmer, all framtidsoro och alla svårigheter till flykten. "Denna enda månad", skriver Richard Wagner, "innehåller ett helt långt lif, från djupaste tryck till den underbaraste upphöjelse". Med 15,000 gulden på fickan reste han till Wien för att befria sig från sina kreditorer, varefter han på konungens önskan flyttade in i en villa i omedelbar närhet till det kungliga residenset vid Starnbergersee, och halvt jublande, halvt vemodigt utbrister han: "Jag har trogna tjänare, en gammal hund, egentligen inga vänner, ingen hustru, som jag kan smyga mitt huvud emot, men — en konung — honom har jag: Han är min."

Men den ideala vänskapen var icke nog att förjaga den tyngande ensamhetskänslan i det tomma ungarshemmet. Han klagar missmodigt sin nöd för Bülow, och denna entusiast, som i så många år samlat sina varmaste känslor så väl kring mästarens verk som kring hans person, sände genast sin hustru och sina små flickor Daniela och Blandine till den ensamme för att tillfredsställa hans längtan efter ett förstående kvinnligt väsen. Under högsommarens glöd kommo de dit, och i sin högsommars blomstring stod Cosima von Bülow. Det outtalade kunde ej längre undgå att finna ord och från den stunden gick den unga kvinnan, över alla hinder, fram mot det mål och den mission, som stod klar för hennes blick och hennes hjärta. "Jag begriper för var dag mindre", skriver hon till Lenbach, "hur ett sådant väsen som Wagner kunnat slungas in i vår nuvarande värld, och jag fröjdar

mig blott åt att jag fått lära känna det. Denna kännedom har också visat mig min väg, och jag tänker icke på annat än uppfyllelsen av det värv, vari min sällhet består."

Men många tunga stenar måste ännu undanröjas, innan det blev henne beskärt att taga detta värv i sina händer, och vid den horisont, som på ett så underbart sätt klarnat för den betryckte mästaren, samlades åter mörka moln, avundsmoln, som hotade skocka sig kring kungagunstlingen för att så småningom urladda sig över hans huvud. Kallad till München af kung Ludwig anlände Bülow med familj dit i november, och från den stunden hade också det vackra hemmet vid Briennerstrasse fått sin rätta härskarinna. Cosima ställde sig genast i mästarens tjänst, skötte hans hus, representerade, hjälpte honom med hans vidlyftiga korrespondens och gjorde allt för att lyfta varje betungande börda från hans skuldra. Flera timmar dagligen tillbringade hon i hans hem, där man inredde en salong och ett arbetsrum enkom för hennes räkning. Bülow, som själv offrade sig till det yttersta för sin konstnärsidol, fann allt detta i sin ordning, men Wagners fiender, som icke skydde några förföljelsemedel, fingo naturligtvis en osökt anledning att smutskasta Wagners privatliv. Ett samfällt undermineringsarbete lyckades till slut att fabricera ihop en kabinettsfråga av det hela, och med politikens förmåga att förvandla ett stoftgrand till ett block tvingades kung Ludwig att med blödande hjärta förvisa Wagner från München. Cornelius skildrar hans avresa sålunda: "Klockan fem på morgonen voro vi ne-

re vid stationen. Vi väntade länge på Wagner, äntligen kom vagnen. Wagner såg spöklik ut, blek och med förstörda drag, och det långa slappt nedfallande håret var alldeles gråskimrande... Cosima var fullkomligt bruten... vi förde henne till Wagners bostad. Gud välsigne de två, om de verkligen älska varandra och om den stackars Wagner verkligen vid sin levnads afton ännu lyckas finna — den rätta... det förefaller så, hoppet att snart få återse henne är hans enda tröst, säger han. Om han verkligen älskar Cosima, och Cosima efter allt att döma älskar honom glödande, så önskar jag av allt hjärta, att en stilla lycka må blomstra för dem båda!"

Och den var icke mera långt borta — dess namn var Tribschen. Gemensamt hade Cosima och mästaren sökt och funnit denna naturklenod i närheten av Luzern, ett förtjusande lanthus, inbäddat i grönska, bland höga popplar på en i den blåa Vierwaldstättersjön utskjutande udde. "Die Insel der Seligen" nämnde Nietzsche denna Wagners nya fristad, där han sex år, avskild från världen, åtnjöt en ostörd arbetsro och en sen, men därför icke mindre hel lycka av henne, om vilken Wagner yttrade, att hon "snart flyktade dit för att betyga, att jag ännu stod att hjälpa, i motsats till många vänners axiom, att jag icke längre kunde hjälpas. Hon visste, att jag kunde det, och hon har hjälpt mig: hon har trotsat varje smädelse och burit varje dom... så redde vi oss världen förutan, som vi helt och hållet drogo oss undan ifrån."

Och över detta världsförlorade eden på den idylliska Tribschenhöjden med

dess underbara utsikt över gröna och blåa vidder lyste solen varmt, glada barn tumlade om på de mjuka grasmattorna i lek med de trogna husdjuren, och de två världstrotsarna levde i ostörd harmoni; om även ett och annat skri utifrån nådde deras öron, om en hel del av deras vänner, ja, till och med konungen, ogillande vände sig ifrån dem, hos dem rådde dock målmedvetet lugn och viss lycka. Wagner ägnade sig med fördubblad skaparglädje efter ett elvaårigt avbrott åt fullbordandet av "Siegfried", och då han den 8 Juni 1869 höll en son i sina armar, fann han i jubel, att han upplevat den lyckligaste dagen i sitt liv. "Han är så stark och skön", utbrast han, "att jag vågar nämna honom Siegfried. Även Helferich är hans namn, emedan han skall bliva mig en nyttig medhjälpare." Och hänförd tillägnade han sin hustru följande hyllningsdikt:

"Es war Dein opfermutig hehrer Wille
Der meinem Werk die Werdestätte fand,
Von Dir geweiht zu weltentrückter Stille,
Wo nun es wuchs und kräftig uns entstand,
Die Heldenwelt uns zaubernd zum Idylle,
Uraltes Fern zu traurem Heimatland.
Erscholl ein Ruf da froh in meine Weisen:
"Ein Sohn ist da". Der musste Siegfried
heissen.

Für ihn und Dich durft' ich in Tönen danken, —
Wie gäb' es Liebestaten hold'rem Lohn?
Sie hegten wir in uns'res Heimes Schranken,
Die stille Freude, die hier ward zum Ton.
Der sich uns treu erwiesen ohne Wanken,
So Siegfried hold, wie freundlich uns'rem
Sohn,

Mit Deiner Huld sei ihnen jetzt erschlossen
Was sonst als tönend Glück wir still genossen".

Till Tribschens rika innebörd hörde även den förtroliga bekantskapen med

den unge Baselfilosofen. Nietzsche var en förtrogen gäst i Wagners hem under dessa år, och han yttrar därom: "Vad jag här skådar, hör och upplever är obeskrivligt, Schopenhauer, Goethe, Aischylos och Pindaros leva än, tro mig!"

Men manande plikter måste till sist återbörda mästaren åt yttervärlden från denna vågomflutna idyll. Med tungt hjärta lämnade han 1872 Triebchen för att grunda Bayreuth, den sista tioåriga vilopunkten i hans växlande liv. Några dagar senare följde hans numera lagvigda maka och barnen efter dit. Nietzsche berättar om sitt avskedsbesök: "Triebchen har nu upphört att existera. Vi gingo omkring som bland idel spillror, det låg rörelse i allt, i luften, i skyarna, hunden åt ej, tjänarna brusto oupphörligt ut i snyftningar. Vi packade in manuskript, brev och böcker tillsammans — det var tröstlöst."

Men däruppe på höjden över den lilla småstaden med sina slumrande storhetsminnen reste sig redan till en ny ära festspelsborgen och intill den förfallna slottsparken med sina vittrade marmorstoder stod snart en av lummiga träd omgiven, i förnäm stil hållen villa, över vars portal mästaren låtit rista de sägande orden: "Hier wo mein Wähnen Frieden fand, Wahnfried sei dieses Haus von mir benannt."

En del nyare Wagnerbiografer framhålla, att Richard Wagners kärlek till Mathilde varit den mest fruktbringande för hans konstnärskap, och förnekas kan ej, att hans rikaste alstringsperiod hänger samman med den tid, då Mathilde Wesendonk inspirerade hans genius,

men man får ej glömma, att han vid denna tid var i besittning av sin bästa, mognade mannakraft. Att han däremot vid en redan framskriden ålder på ett sådant sätt mäktade utföra idéer, dem hans hjärna så länge burit på, utan att han under yttre och inre slitningar kunnat göra dem fruktbringande, är onekligen den betydande kvinnas förtjänst, som ställde hela sin överlägsna intelligens, sin outtröttliga energi och sin allt uppoffrande kärlek i mästarens tjänst. Knappast torde för övrigt den på sjuttioåret gående mannen, allt snille till trots, ha mäktat att bestå den kamp, som Bayreuth och dess fortvaro kostade, om han ej ägt en sådan följeslagerska och medarbeterska vid sin sida, och utan den obevekliga energi, varmed hon strävade att hålla alla disharmonier på avstånd från hans vetenskap, hade han väl knappast funnit den förklarade ro, som gaf honom kraft till den underbara svanesången, hans sista skapelse: "Parsifal".

Det var för visso "den rätta", som mästaren till sist fann i sin väg, då redan aftonens skuggor nalkades, den kvinna, som hos sig förenade Minnas offermod med Mathildes inspirerande förståelse och därtill en lika målmedveten energi som klar blick för praktiska krav, i samband med en enastående organisationsförmåga. Det sätt, varpå hon lyckats lösa sin sista, med oändliga svårigheter förknippade uppgift, förvaltandet av Bayreutharvet, är det bästa beviset därpå. Bayreuths bestånd är Cosima Wagners verk, ett stordåd, varmed hon för alla tider rest sig ett oförstörbart monument. Den bjudande, drottninglika gestalten framträder visserligen ej

längre aktivt vid festspelen, men det är dock en nimbus av hennes personlighet, som ger dem sin glans, och man känner med *vördnad*, att hon ensam representerar det med kamp vunnas storhet, ej som familjens yngre medlemmar blott det lyckligt mottagnas rikedom. Det blir gudaskymning däruppe på festspelshöjden den dag, då hennes ögon slutas, och ett är visst, vid Bayreuth är hennes gärning fästad lika oförgånligt som någonsin mästartens egen. Den lilla sovande småstaden har genom henne blivit en världsmetropol och har blomstrat upp till ett rikt industrisamhälle, där varenda borgare ser upp till henne som till en försyn. Det är ett stort verk och en stor kvinnas verk, som hon fullbordat, och det skall för visso erkännas till de sena tider, då man ännu med beundran skall nämna Cosima Wagners namn.

Sigrid Elmblad.

Insända böcker.

Evangeliska Fosterlandsstiftelsens Förlagsexpedition, Stockholm: **Femton år i Amerika.** Av *Margareta Lenk.* Från tyskan av *E. Willén.* — **Femtioårig mission bland batackerna på Sumatra.** Av dr. *Joh. Warneck.* Bemyndigad översättning från tyskan av *J. V. Lodenius.* — **Tror du?** Av biskop *J. C. Ryle,* Bemyndigad översättning av *B. H.* — **En liten gatsopares historia.** Av *F. Seamer.* Översättning från engelskan.

A.-B. Lilius & Hertzbergs förlag, Hälsingfors: **Nyländska folksagor.** I och II. Berättade för ungdom av *Helena Westermarck.* Med illustrationer av *Gunnar Berndtson* och *Annie af Forselles-Schybergson.*

A.-B. Sandbergs bokhandel (i distribution): **Förståelsen.** Av *Olly Donner.*

HERTHA

Tidskrift för den svenska kvinnorörelsen, utgiven av Fredrika-Bremer-Förbundet.

Redaktör: *Ellen Kleman.*

Förbundsmedlemmar erhålla tidskriften till ett pris av kr. 2:— varvid prenumeration sker direkt genom **Fredrika-Bremer-Förbundets byrå, 48 Klarabergsgatan, Stockholm.** **Icke-förbundsmedlemmar** prenumerera å närmaste postanstalt eller i bokhandel. Pris för postupplaga: $\frac{1}{1}$ år kr. 5:—; $\frac{1}{2}$ år kr. 2:75. — Lösnummer 35 öre. **Redaktion och expedition:** 48 Klarabergsgatan II, Stockholm. **Redaktionstid:** måndagar, onsdagar och fredagar kl. 1—3. Allm. T. 48 50, Riks. 27 62. **Expeditionen:** kl. 11—4 varje söckendag. Allm. T. 48 16, Riks. 27 62.

Annonsering genom *F. Englund's Boktryckeri, 40 Drottninggatan, Stockholm.*

Fredrika-Bremer-Förbundets Byrå, Klarabergsgatan 48, Stockholm 6.

Upplyningsavdelning.

Platsförmedlingsavdelning.

Allm. Tel. 48 50, Rikstel. 27 62, Allm. Tel. 48 16.

Fredrika-Bremer-Förbundets Sjuksköterskebyråer.

i **Stockholm:** Tunnelgatan 25. Allm. Tel. 82 11, Rikstel. 68 98.

i **Göteborg:** N. Fogelbergsgatan 5. Rikstel. 61 87.

Handknypplade Spetsar, Krugar, Jabots, Näsdukar m. m.,

brod, dukar, schalar, bårder & kimonos samt lack-, porslän-, metall- och korgarbeten från Kina, Japan och Indien.

Direkt import. Billiga priser.

Asiatiska Importen

19 U. Trädgårdsgatan 19, Stockholm.

36

Ett verksamhetsfält för kvinnor

hitintills mindre beaktat men med rika möjligheter för den kvinnliga företagsamheten erbjuder livförsäkringsverksamheten. Redan år 1911 engagerade »Allmänna Lif» med gott resultat en kvinnlig organisatör för livarbete i Stockholm. Verksamheten förlades då främst bland de självförsörjande kvinnorna själva, vilka ju, enbart de, erbjuda ett rikt arbetsfält, men intet hinder möter för en kvinnlig livackvisitör att utsträcka verksamheten även bland männen.

Allmänna Lifförsäkringsbolaget inbjuder härmed intresserade kvinnor till samarbete och lämnar gärna alla härför erforderliga upplysningar antingen vid personligt besök å huvudkontoret, Strandvägen 5 A, Stockholm, eller telefonledes, Rikstel. 78 82, Allm. tel. 65 54.

»Allmänna Lif» är Sveriges äldsta ömsesidiga livförsäkringsbolag; dess fonder överstiga 18 millioner kronor; bolagets till de försäkrade utbetalda vinst uppgår till över 1,500,000 kronor. Tag agentur för »Allmänna Lif»! Tag själv livförsäkring i »Allmänna Lif»!

14

Nya böcker i bokhandeln!

Livsbilder ur kärlekens värld. Av Kyrkoherde *Joel Thulin*. Första delen. I. Vilh. Löhe. II. J. H. Wichern. Häft. 1.50, kart. 1.75, klotb. 2 kr. Andra delen. III. Adolf Stöcker IV. Fredrik v. Bodelschwingh. Häft. 1.75, kart. 2 kr., klotb. 2.25.

Hans Nielsen Hauge. Av *Jakob B. Bull*. Bemyndigad översättning fr. norskan av Signe Lyth. Häft. 2.50, kart. 2.75, klotb. 3 kr.

Bibliska studier. Av seminarierector *Fredrik Lundgren*. I. Profeten Jeremia. — Bibelns bildspråk. — Tre frågor rörande bibeln. — Bibelforskning utan bibelkritik. Häft. 50 öre, inb. 75 öre.

I religiösa ämnen. Av Kontr.-prosten *O. Nordenstam*. Häft. 75 öre, kart. 1 kr.

Tror du? Av Biskop *J. C. Ryle*. Häft. 25 öre.

En daglig andaktsbok. (För en månad) Av Kyrkoherden *Sören Dahl*. (Luthersk bogmission). Häft. 30 öre, klotb. 40 öre.

Om tron och dess betydelse för människans andliga liv. Av *J. Greve*. Häft. 50 öre.

Ännu några ord om barndopet. Av Kyrkoherde *E. Låftman*, med anledning av Andreas Fernholms »Sändebrev till vänner o. bröder inom Lutherska bekännelsen». Andra uppl. Häft. 20 öre.

Femton år i Amerika. Berättelse av *Margareta Lenk*. Häft. 1.25, kart. 1.50, klotb. 1.75.

Herren är min sköld. En berättelse från Ryssland o. Sibirien av *W. O. von Horn*. Häft. 1 kr., kart. 1.25.

En liten gatsopares historia. Berättelse. Av *F. Seamer*. Häft. 25 öre.

Evang. Fosterlands-Stiftelsens Förlags-Expedition, Sthlm 3.

34

FÖR KAPITALISTER, särskilt fruntimmer, har det länge varit ett önskningsmål att kunna överlämna vården av sina värdepapper och skötseln av sina affärer åt någon person eller institution, som med absolut säkerhet förenade punktlighet och noggrannhet i utförandet av det anförtrödda uppdraget ävensom prisbillighet. En sådan institution är

Stockholms Enskilda Banks Notariatavdelning

(Lilla Nygatan 27, expeditionstid 10—4),

som under garanti av **Stockholms Enskilda Bank** åtager sig vård och förvaltning av enskilda personers och kassors värdepapper.

Exempel 1. Om en person hos Notariatavdelningen deponerar obligationer, inkasserar Notariatavdelningen vid förfallotiderna kuponger och tillhandahåller deponenten influtna medel. Vidare efterser Notariatavdelningen utlottningar av obligationer och underrättar deponenten i god tid, ifall en denne tillhörig obligation blivit utlottad, samt lämnar förslag till ny **placering** av det ledigblivna kapitalet.

Exempel 2. Om inteckningar deponeras hos Notariatavdelningen, underrättar Notariatavdelningen gäldenären därom att räntorna å inteckningarna skola till avdelningen inbetalas, varefter de medel, som inflyta, till deponenten redovisas. Vidare tillser Notariatavdelningen, att inteckningarna bliva i vederbörlig tid förnyade. Om en hos avdelningen deponerad inteckning genom underlåten förnyelse skulle förfalla, ersätter **Stockholms Enskilda Bank** därigenom uppkommen skada.

Förvaringsavgift: 50 öre för år per 1,000 kronor av depositionens värde, dock ej under två kronor.

12

I öfver 40 år hafva symaskiner tillverkats vid Husqvarna och fabriken har under hela denna tid målmedvetet arbetat på fabrikatets förbättrande. Resultatet häraf har också blifvit att

Husqvarna

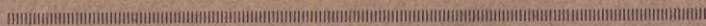
Symaskiner

numera räknas bland de främsta som frambringas. De tillverkas i flera typer och utföranden, så att de kunna erhållas efter hvars och ens behof samt säljas såväl kontant som på *förmånliga afbetningsvillkor*

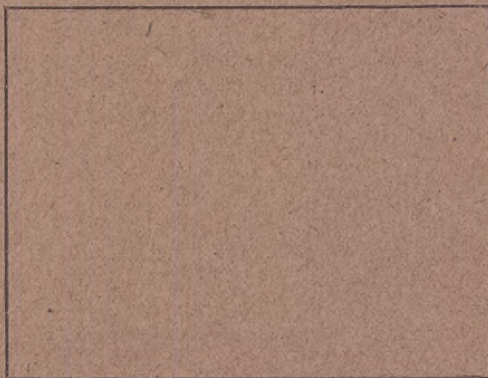
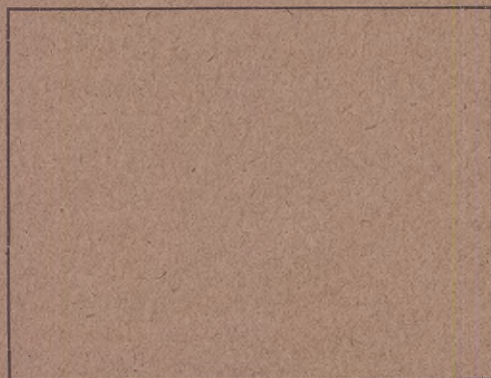
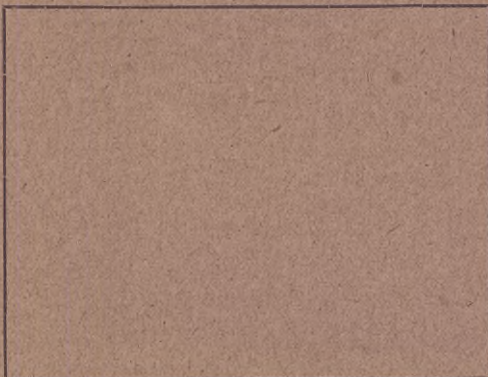
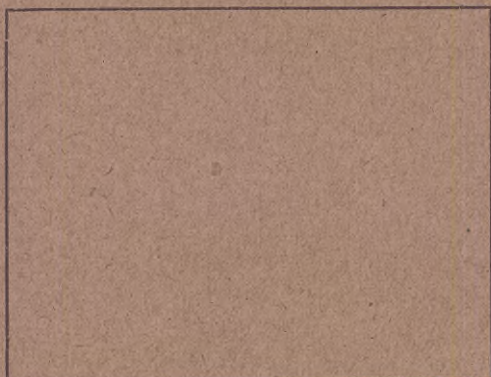
33

SCHACKLITTERATUR

av de främsta svenska
författare erhålles från

F. ENGLUNDS FÖRLAG
Drottninggatan 40 · Stockholm.

V Innehållsförteckning: *De*

Flickskolans ställning i nuvarande stund. Av *Anna Sandström.*

Scenförändring.

Molly Rohtlieb. Av *Lotten Dahlgren.*

Engelska romanförfattarinnor från 1800-talets förra hälvt. I. Jane Austen. Av *Mea Nordenfelt.*

Glimtar utifrån.

En trilogi ur Wagners liv. III. Av *Sigrid Elmblad.*

**F. ENGLUNDS
BOKTRYCKERI**

**Drottninggatan 40
S T O C K H O L M**

**Utför allt slags föreningsstryck.
Smakfullt arbete och facila priser.**